

32. 3-dl. okt. 1953. a. saatis Sipa MTJ'i direktor Mihkel-
Tuulveski mind, Vana-Vigala mõisa põllumajanduse mehani-
seerimise kooli, kombaineri-mehaanikute kursusele, mis
kestis 1954. a. aprilli lõpuni. Seal koolis töötas ka õhtu
autokool, millest mina ka osa võtsin. Praktika kabinetides
sai mootor-luksepa, treimis ja keevituse töid õppida.

1954. a. kevadel aprilli lõpus, kui kõik eksamid olid sooritatud,
anti mulle kombaineri-mehaaniku kutse tunnistus ja auto-
juhi III- ja. liigi tunnistus. Sama 1954. a. kevadel
mai algul tuli Sipa MTJ'i 5. uut teravilja kombaini
S-4. Need esimesed Vene kombainid olid tehtud hobuste
ajastul, hobustega vilja kottide põllult ära tooma jaoks.

Aga, ei olnud tehtud vabrikist poolt kombaini külge
lava, vilja kottide ja koti paasi jaoks. Selle pidid
kombaineriid Sipa töökoja juures ise tegema, samuti
põhukasti, põhu kummi maha laske seadeltis tuli omal
teha. Kombaini lõikuse töö käigus pani kotipaasi
tühja koti teravilja punnri all alaspidi rippuva kolu
otsa külge konksude otsa ja lasi selle sübrit lahti
tõmmatis vilja täis. Kui lava peale kogus 4-5 vilja
kotti, lükkas need lava pealt maha, mida hobuse-
mees korjas oma varveri peale ja viis kolhoosi kuivati
pääle, kus rehkpapp ahju küttis ja vilja kuivatas.

1954. a. sügisel augusti lõpus, kui algas
kukki lõikus, saadeti valitsuse määrusega Tallinnast kolhoosi-
tesse kamp.-partei ustavad jüngrid kombaini töö juurde
politruukide. Mulle saadeti kombaini töö juurde üks
Tallinnas töötav raku nohtunik, kes lasi koke lõikuse
põllu äärdi tuua vilja koti kaalu. Ja ütles mulle, et
sa ei tohi kloostrike vilja aunasid enne masindada
kui kolhoosi vili on lõigatud. Kui sa seda teed,
kivitan sulle koke päeva otsas anti. Kolhoosi
esimeses Sanglepp saadatas selle tartis mehe ka minu
kõrja korterisse ja meile kosti peale. Ise põhjendas

33. seda sellega, et mul ei ole siin mõisa asunduses talli niisugust omaette puhast tuba anda kui sinul on ja võta oma kostipeale, ta maksab oma söögi kinni.

Nii masiis võtsin selle partii jüngrid oma majja kortrissi ja oma söögi peale. Algul lõikasid Haimre asunduse põldudel, aga kui läksin Naistevalle küllasse vilja lõikama siis vedasin teda kord alt. Ühel päeval kui läksin

Lusti talu põldudele kolhoosi vilja lõikama, nääkis mulle endine talu peremees Mihkel, et mul on siin rohkaia taga individuaal põllul 4. odra auna, kui on võimalik, masinda õhtul need läbi. Kui politruuk päeva loojumise ul põllult

jala minu kodus poole hakkas astuma, jäin mina kolh. põllule veel vilja lõikama. Aga, peale päeva looja kui ilmpisut hämaraks läks, võtsin suuna Lusti Mihkli odra aunadele. Kui kolm auna oli läbi masintatud

läks kombain ratri. Ma ütlesin Mihkile, tee nüüd läbi masintatud põhre uuesti aunadeks ja täpselt nii nagu enne oli, usun, et see liima mees politruuk ei saa aru umalt vaadates, kas aunad

on läbi masintatud või ei, ja ütlesin. Mina sõidan kombaini Uutoa talu sepparaja juurde. Homme parandan ära ja homme õhtul kui kolhoosi põllult talen, masindan sul selle ühe auna ka läbi. Yärgmis

hommikul tulid vana kombaini parandama ja politruuk jäi siis veel meile magama. Ta tuli keskkommik ajal ka Uutoa sepparaja juurde ja ütles mulle, et mulle

näägiti, sina olid õhtul Lusti Mihkli odra aunasid masindanud ja sääl kombaini ära lõhkenud ma käisin praegu Lusti toa juurust vaatamas, aunad on kõik alles. Ma ütlesin, see on vahi rabeus ja ta jäi uskuma.

Nädal hiljem, kui ma Naistevalle Arukülas kolh. vilja lõikasid, ütles mulle politruuk, et kordid on haiged selbest jala käimast ja vilja kaalumisest, ma pole ju füüsilist tööd teinud, kulures

34. viina võtta. Ma ütlesin talle, sa ei lase ju viina teha. Kui sa laseks kolhoosnike vilja aunasid masindada iga peremees annab pudel viina Tema imestas ja ütles. Kas tõesti. Kui nii on, siis annanme täna õhtul kogu

kolhoosnike vilja aunasid peksema. Õhtul, kui olime Aru-küla nelja kolhoosipere vilja ära masindanud, mida siis truualandlikuks muutunud rahukohtunike ise kaks käega

kombainile alla pani, lõppes Otsa talus, kus perenaine Mari oli rehiklamu talu rambreis katnud laua 3.-me mehele, kus seisis ka peal 4. pool lt. täis viina pudelit. Teised rehikised ei tulnud viljamasindamise lõpu

tähistamiseks, tuli ainult kolhoosi põllundus brigadiir Karla, sest tema vilja aunad said ka ära masintatud.

Mina palju viina ei võtnud, sest homme hommikul algab jälle tihed töö päev. Pool öö ajal hidsin perenaise poolt näidatud rambreis sängi magama ja hommikul ärkates nägin, et politruk magab laua all, brigadiir oli kadunud ja 4. tühja viina pudelit oli laua peal. Sama päeva

hommikul ütles mulle see politruk. Pea on haige, oleks vaja peaparandust ja küsis. Kas täna õhtul veel kolhoosnike vilja masindada on, saaks peaparandust. Sel õhtul ei

olnud kolhoosnike vilja masindamist, aga ma ütlesin brigadiir Karla'le ja ta tõi kogu politrukile pool lt. viina peaparandamiseks. Sellest alates see näitas, et see vend on olnud linnas kõva käraka mees ja ta suhtumine meie

kolhoosnikesse muutus 100%. Ta nägi ja vandenud, et meie kolhoosnikud on ausad inimesed ja ei varasta kolhoosi vilja. Usaldas põllundus brigadiiri kolh. vilja kaaluma.

Teda aitas huvitama kohum põlve viljakus ja küsis minu käest. Miks mõne põllu peal vilja nii kehva on ja teise peal kasvab mitu korda parem. Ma tegin talle selgeks. See endise Panga talu taqumine kurki-põld, mida mina lõikas ja sinna kaalusid andis 250. kg. hektari saagiks, sellepärast nii vähe,

35. et see põld on kolhoosi laudast üle 2-ke km. kaugusel ja seepärast ei ole kolhoosnikud jõudnud hobustega lauda sõnnikut nii kaugale põllule vedada. See põld ei

ole 12 aastat saanud lauda sõnnikut, seepärast oli sääl vilja nii vilets. Viimimünnintal mõjus see ka saagile, et siis künti põlde traktoritega sügavamalt, kui varem oli hobustega küntud, seega lahja mull tõmmati peale, mis ka pidurdas vilja kasvu. Hiljem kolhooside masinapark täienes, hakkati masinatega lauda sõnnikut vedama ja laotama, siis põllu viljakus tõusis. Minu kombaini

tööjuurde valitsuse poolt saadatud Raku-kohtuniku ütles. Nüüd ma näen, et mind on teie kolhoosi asjata saadatud. Mul ei ole vaja sinu kombaini tööd ja lõigatud vilja kontrollida. Kui

linna lähen, ütlen valitsuse meestele, et rügi valitsus peab rohkem kolhoose abistama kolhoosi masinaparki täiustamisel ja suurendamisel ning põllu ja karjajamajanduse arendamisel, alles siis hakkab kolhoosi majandus ellu tõusma, aga kolhoosi saadatud poliitruki ei ole mitte suuteline kolhoosi majandus näitajaid tõstma. Ma ei tea,

kuidas teistes kolhoosides oli, aga järgmisel 1955. a. meie „Ühisjõud“ kolhoosis mulle äranim kombaini tööjuurde poliitrukti ei saadatud. Sel ajal oli ju ka meie „Ühisjõud“ kolhoos Märjamaa rajoonis esimene eskinellik kolhoos.

1955. a. septembris saadeti

NSV. määrus alusel, ENSV valitsuse käsu üle besti põljudest rajoonidest, seal hulgas ka Sipa MTJ'ist osa kombaini, koos kombainiriga Kasastani uudismaale teravilja lõikama. Mina ei tahtnud minna, kuna põhjendasin, et mul on väike tütar Helle 2-e aastane ja seepärast ei taha ma nii kaugale minna. Aga, et ma olin siis 2-e pere sulane, sain palna kolhoosist ja MTJ'ist, siis saatis

36. MTJ' mind ka peale "Ühisjõud" kolh. vilja lõikuse, sõtku küla kolhoosi ja Sipa "Kaluviirjoja" kolhoosi vilja ja künasemid lõikama. Sipa Kaluviirjoja kolhoosis oli ka vilja kõrval 10. ha. masin seimne põld. Noore MTJ'i agronooni juhendamisel kasvutatud ja põldu väetatud, mis tõttu oli kasvunud 2. m. pikaks, tihed ja siitse nii kui palju väät, mis keris kaldtransportööri vööli ümber ja seutõttu läi mitu norda päevas kaldtransportööri keti poolks ning sepärast lõikasid seda kümmed hektari 6. päeva, kus juurus olin ise täidind ja väisind.

Ma olin vana valitsusel märgitud ja vastas kindel mees ning sellest tingituna ma püüdsin ja tahtsin teha igat tööd hästi ja palju töötada. Väit olla ka sellest tingituna 1953. a. Märjamaa rajooni kombainrite sotsvaistlusel võitsin esi koha, mille eest mulle anti 1956. a. kätte ENSV Ülem Nõukogu presiidjumi aukiri ja rahaline preemia ning auto ostmise luba. 1958. aastal ostsin Märjamaa rajoonist saadud auto ostmise loa Tallinnast tsirkuse hoovi pealt uue Moskvits 407. sõidu auto. See oli meie "Ühisjõud" kolhoosis esimene kolhoosniku sõidu auto. 1952-53. a. sai "Ühisjõud" kolhoos omaile Gas-91 väikekallur auto ja 1954. a. Zill-150. porte auto. 1956. a. ostis kolhoos Gas-57. porte auto, mille kolhoosi esimene Sanglepp 1954. a. antiqa mulle kinnitas. Siis olin ma kombaineri ja autojuht ühes isikus, et ma töötasin Sipa MTJ'i traktori, haakerüstad ja kombaini peal, olin kohustatud 1954.-55-56-57. aastatel iga talvel käima MTJ'i töökojas nuid masinaid ja põllutööriistu remontimas. Sipa mõisa hoovi peal oli vana mõisa aidast tehtud ühiselamu, kus mehhanisuurid korteris 6. töö päeva olid. Meilt on 20. km. Sipa mõisa, sepärast olin mina ka talviti saäl ühiselamus korteris.

Talve õhtutel muie hulgast mõned mehhanisuurid õppisid Sipa mõisa saalis meesansambli laulu ja

37. näitemängu, mida sai ka saäl Sipa mäisa suures saalis peitaval ^{pidudel} ette kantud. Näidendis, Rätsep õhk ja tema õnne loos, mängisin mina rätsep õhku. Et näidendis rätsep

Õhk mängib viiulid, siis sobis see osa mulle hästi. Mul oli kodunt kaasa võetud viul ja Pivani Lembitul akortjoon, ning vahel ka õhtuti kokku mängisime. Peale Sipa mäisa pidu käisime mus ansambli ja „rätsep õhuga“

Päärdu mäisa saalis pidul mängimas. Näitemingi juhendas minu täditiitru mees Pool, Harald ja meesansambli juhtis pr. Timmits, Saale. Sipa mäisa peal oli ka ette-

kandes „Hõrboja peremees“. Selle aegne Sipa MTJ'i direktor, Tuuleveski, Mihkel oli kultuurilise iseteguse Lembeline mees ja tema naine mängis ka näidendis, seepärast ta alati meid näite tegelasi oma amiti villisega sõitis pidule ja pidult koju.

1958. a. 10. juunil sõitsin „Ühisjõud“ kolh. veoautoga gas-57., mille veokasti pääl oli tehtud inimesti ja kauba linna veoks korgi, - selle auto juhina Saaremaale. Koormaks oli mul Märjamaa Kultuurimaja iseteguslased. Kultuurimaja juhataja Lepik, Oto., Märjamaa kooli direktor M. Helder, kooli õpetaja pr. Sõrmus, abiline paar Jaagu ja tüsed, nende hulgas aja kirjjanik Ülo Kalm, kokku;

12. inimest. Kaasa võeti 2. näidendid, draama „Suur ketser“ ja lastele Svembridid nukunäidend,

„Hunt ja 3. põrsakest“. Kolissid panime korgi katusel mis said kõiega kinni seotud. Minu kõrval es-

istus minu naine Veasalu, Elise, seega meid kokku; 14. inimest. Iseteguslased kantsid Saaremaal 4. päeva jooksul 9. etendust ette. Esimene Muku saare, Piiri-

Rahvamajas, Orissaare kultuurimajas, Kaali järve juures koolimajas, Kingissepa linna kultuurimajas ja Sõrve saare (Pii) Kadukanna kaluri kolhoosi klubis.

See kaluri kolhoos oli juba sel ajal heal järjel. Sest see

38. maksis kolhoos kalurite rohkem palka, kui sisse maad kolhoosid suutsid oma kolhoosnikule maksta. Mina töötasin kahe pere sulasina edasi. Käisin MTJ'i kombainiga sügüel kolhoosi põllul vilja lõikamas ja ülejäänud ajal MTJ'is, talvel töökojas, kevad-sügisel kombaini kuuri ja traktori garaasi ehitusel, tööl.

1958-59. a. NSV valitsuse määrusega.

Liikviteeriti MTJ'id ja nende traktor-masinpargid ning kombainid anti artikiga tasuta üle kolhoosidele. Siis tuli ka meil "Ühisjäud" kolhoosi, kaks lint-traktori, DT-54 ja KT-35, kaks traktori olid DT-14, DT-20 ja esimene vana tüüp ilma kapiiniga HTZ., samuti anti ka vastavalt traktori margile põlluharimise haare küistade ja teravilja kombain S-4.

Peale selle, 1959. aastal määras "Ühisjäud" kolh. esimees Sanglapp juhatuse otsusega mind "Ühisjäud" kolhoosi, mehhaanika-töökoja juhatajaks, sest ma olin sel ajal kolhoosis ainuke mees, kes käis 1953-54, õppe aastal Vigala põllumajandus tehnikumis koolis kombaini-mehhaanika kursusel, kus õpetati peale teooria, praktika kabinettides, keevitus, treimise ja motor-luksepa tööde praktiliselt tegmist.

Samal ajal jäeti valitsuse määrusega MTJ'id, töökojad kolhoosidele teenus tööde tegijateks, kes oma kõrge töötasu hinnaga, kehvemad kolhoosid, kellel ei olnud veel omaid töökoja, ära kurnasid ja pankroti ääride viiril. Meil "Ühisjäud" kolhoosis polnud asi hull.

Kolhoosi esimees Sanglapp lõi ehitus brigaadid 1958-59. aastal vanast mõisa aegse kivi seinetega laudast teha kolhoosile töökoja, kus oli remondi kanal, spiraalide ruum ääs ja alas ning treierid ruum, kus sisse saime Sipaast ka väikse vana treepingi. Samuti, oli Sipa traktori garaasides traktor-masinpargi ja kombaini

39. varuosade laod, kust kolhoosid said oma traktor-masinparkide ja kombainidele varuosid osta. Mul oli juhatuse otsusega kimitatud veoauto gas-51. ja kombain S-4., käisin veoautoga Sipaast kolhoosi masin-parkide varuosid toomas, olin töökoja juhataja ja vahelst vajaduse korral sõitsin ka mõne muu kolhoosi sõidu.

Töökoja juhataja kõlava nime taga tuli mul omal teha väga palju, keevitus, treimise ja mootur-luksepa tööd, sest sel ajal ei olnud kolhoosi töökojas õpetatud mehi. Meie Haimre mõisa vanas mõisa aegses sepapajas töötas esimesi Eesti valitsusajal, üks linnast tulnud vana sepp, Toomingas, kes tegi sepa tööd ja rautas talumeestele hobuseid. Toomingas läks 1942. a. Haimrust ära ja tema asemele tuli sepaiks Haimre mõisa sepipätsa vana Kasti mõisa sepp, Opi, Karl. Ta oli vana mees 1948. aastal suri Haimres. Tema asemele tuli Haimre mõisa sepapätsa sepaiks 1949. aastal, eluistevalla Sõmeru külla

Reinu talu pere väimees, kes sääl oli omale väikse sepapaja ehitanud, tegi talumeestele sepa tööd ja rautas hobuseid. See Reinu talu väimees, Gutmann,

August töötas „Ühisjõud“ kolhoosis sepana kolh. algusest peale. Rautas hobuseid, vanureid, rügesid ja tegi kolhoosi ehitustele värava hingi, tappi, sepa naelu, lauta rippete detaile. Samuti MTJ ajajal ei olnud vaja üga väiksema asja, ^{pärast} Sipa sõita, sai kolhoosi (kolhoosi) sepapaja juures traktori haakeriista ära parandada. Gutmann, Aug.

töötas vanas Haimre mõisa sepapajas sepana viiekümne aastal „Ühisjõud“ kolhoosi sepana ja peale „Tasuja“ kolhoosiga ühinemist 1962. a. Haimre os. sepana.

Mina tööde hulka kuulus, peale töökoja juhataja ja sääl mehaanika tööde tegemise, sügisel

40. Lõikuse hooajal "Ühisjõud" kolhoosi põllul kombainiga vilja lõikamine, samuti kolhoosnike käsitsi lõigatud segavilja aunad. Sel ajal kasvatas kolhoos segavilja hulgas, musta riiki ja soolohernest, selle seemne sai kolhoos, ühistamise teel talupidajate käest. Talupidajad kasvatasid seepärast seda segavilja, et see oli väga valgurikas jõusööt loomadele ja andis suurt saaki, aga teda ei saanud kombainiga lõigata, seepärast kolhoos lasi selle vilja kolhoosnikel auna panna. Ka kolhoosnike individuaal maal lapil kasvanud odra vilja aunad. Ühe sõnaga, ma lõikasid ja masindasin kõik vilja, mis oli kasvanud "Ühisjõud" kolhoosi territooriumil 1959-60. a. samuti endise "Kevad" kolhoosi põllud, mis liideti valitsuse poolt 1951. a. "Ühisjõud" kolhoosiga. Kolhoosi alg aastail kuni 1958. a. käis kolhoosis traktoriga rehpeksu masin vilja masindamas. Selleks kulus palju inimesi, sest vili tuli põllult rehpeksu masina juurde kokku vedada. 1959. a. ja 1960. dal ei saanud kolhoos, tööinimeste vähenemise tõttu enam rehpeksu masinaga aunast vilja masindada. Osa kolhoosnike olid selle 10-12 aastaga vanaks ja töövõimetuks jäänd, mitu noort oli kolhoosist välja läinud, kas edasi kooli või mujale tööle. Kuna, kombainiga vilja masindamine aunast nõudis 2x vähem inimesi, seepärast, et kombain sõitis auna juurust auna juurde, ning sellest tingituna peale kolhoosi põllud vilja kombainiga lõikuse ma masindasin ka kõik kolhoosnike poolt käsitsi lõigatud vilja aunad põllul ära. 1959. a. olin oma mitmerülgse tööde ühannete täimisega ette nähtud ajal kraavikus, aga 1960. aastal kolhoosi tööinimeste vähenemise tõttu jäi kolhoosi põllul osa vilja auni ortotoobri kuure masindada. Vahel sadas vähest lund, õnneks oli 2-3° külma, pühkis leuaga lume ära auna pealt ja masindasime kõik - auna läpi

41. Pelajal, see minu mitme külge üheaegselt kolhoosis töötamine arvas seama töökoja tööd. See aeg, kui ma sügisel kolhoosi põllul vilja lõikasid, jäi töökoda oma pead. Aga, ma pidin tagant järgi nende tööde kohta, mis see aeg kui ma kombainiga põllul töötasin, töökojas tehti, viijutama töö käsud ja samuti tegema see aeg töökojas kulutatud õlide, kütuste aruanded ning esitama need kolhoosi raamatu pidamiseks.

1959.a. läks kolhoos normi päevadelt üle raha palga peale ja arvas $\frac{1}{2}$ asemel kolhoosnikile maksma raha palga. Kui „Ühisjõud“ kolhoosi esimees Sanglepp 1959.a. mind juhatuse otsusega kolh. töökoja juhatajaks määras, siis määras ka töökoja juhataja palga 100. rubl. kuus. Meade tööde eest, mida ma töökojas tein ja autot juhtisin ning hooldasin mulle palga ei makstud, seoses sellega antsin ma kombaini ja veoauto oma käest 1960.a. kolhoosi üle. Siis tuli Koluvere Lauknalt Malin, Värdi meie „Ühisjõud“ kolhoosi, hakkas kolhoosi liikmeks ja minu vana kombaini peale kombaineriiks. „Ühisjõud“ kolhoosi juhtkond koos oma töökahe kolhoosnikiga töötas ja arendas kolhoosi majandust edasi kuni 1962.a. mil valitsuse määrusega oli ette nähtud kolhooside järjekordne ühinemine väiksest kolhoosidest üheks suureks majandiks. Meie „Ühisjõud“ kolhoos ühines 1962.a. suure, mitmest väikesest kolhoosist varem ühinenud „Tasuja“ kolhoosiga. Siis selgus, et suure „Tasuja“ kolhoosi esimees sm. Tinnits oli teinud 1962.a. „Tasuja“ kolhoosi kolhoosnike palga fondi üks kolmanti suurema, kui oli sellis kolhoosis rahalist raket. Meie „Ühisjõud“ kolhoosi esimees Sanglepp tegi oma kolhoosnike palga fondi väiksema, kui kolhoos tegelikult olis suutnud kolhoosnikile maksta, seega jättis 1961-62 aasta vahetuses 118. peekoni oma kolhoosi sisse. Peale ühinemist muutus kolhoosi vana ühisvara ka ja meie 118. peekoni maksti Tinnitsa kolhoosnike puuduva